

La columna i el poder: una història crítica de 'La Vanguardia' (1)

'La Vanguardia' és el gran poder mediàtic de Catalunya i un dels més influents a l'Estat espanyol. Ha sobreviscut més de 135 anys a canvis de règim, d'esquerres, de dretes, a monarquies, repúbliques i dictadures. Cap altre diari català ni espanyol ho ha aconseguit durant tant de temps. 'La Vanguardia' no és només un diari: és una institució, un actor polític fonamental per entendre la Catalunya contemporània. CRÍTIC fa una radiografia dels moments històrics clau per entendre la influència i el poder del diari dels Godó.

Text: Javier Borràs Arumí / Il·lustració: Jordi Borràs

'La Vanguardia' és el gran poder mediàtic de Catalunya. Ha sobreviscut més de 135 anys a forts canvis de règim, d'esquerres, de dretes, a monarquies, repúbliques i dictadures. Cap altre diari català ni cap altre diari espanyol ho ha aconseguit durant tant de temps. No solament ha perdurat, sinó que ha aconseguit mantenir-se com el diari més llegit i influent de Catalunya. Segons les últimes dades, té [més de 580.000 lectors el dia](#), situant-se com el tercer diari generalista més llegit a Espanya. També és el [segon diari generalista amb més difusió](#) en l'àmbit espanyol.

'La Vanguardia' ha sobreviscut gràcies al fet que, en els seus inicis, es va plantejar com un negoci i mai ha deixat de ser-ho. També hi ajuden les [subvencions a la premsa en català](#), la milionària [publicitat institucional de Generalitat](#) i de l'[Ajuntament de Barcelona](#) i les [subscripcions massives d'organismes públics](#) catalans. Per a alguns, l'aposta per ser un negoci ha estat una virtut que permet arribar a un públic plural, més enllà de partidismes, i fer un periodisme independent, basat en els recursos propis. Per a altres, els Godó han impulsat un "mitjà cínic" que ha donat suport a tot règim que s'imposava —per exemple, el franquisme— per tal de poder continuar amb l'empresa. Un diari al qual, d'una banda, s'ha catalogat com el representant de les classes mitjanes catalanistes però, de l'altra, com "l'eina propagandística que l'espanyolisme té enquistada a Catalunya". Ha tingut directors republicans, franquistes, catalanistes i propers a l'independentisme.

'La Vanguardia' ha esdevingut amb el pas dels anys la columna, la columna de paper, que tots els relats que s'han imposat a Catalunya han necessitat per sostenir-se. Però, mentre molts d'aquests relats anaven caient, la columna resistia, inalterable. No s'oposava sempre als relats, perquè sabia que —quan eren forts— la podrien enderrocar, però alhora sabia beneficiar-se'n (amb més o menys proximitat) i evitar que, un cop que queien, també la fessin caure a ella. Més enllà de veure la columna blanca, negra o gris, no es pot negar que ha estat prou hàbil per mantenir-se en peus, mentre la resta anava desapareixent.

Per intentar entendre què vol dir i què ha volgut dir 'La Vanguardia', CRÍTIC ha parlat amb **exdirectors d'aquest diari, periodistes que hi treballen, historiadors de la premsa, exconsellers de la Generalitat i columnistes molt crítics** amb el principal poder mediàtic de Catalunya. Tot això, amb l'objectiu de traçar una línia entre els inicis d'aquest diari, a finals del segle XIX, fins a l'actualitat. Perquè la història de 'La Vanguardia' només s'entén, en bona part, si es

coneix el seu passat, que —en el fons— és el passat de Catalunya.

Avui CRÍTIC us ofereix la primera part d'aquesta extensa radiografia històrica del diari del Grup Godó, des del seu naixement fins al 1980; i demà us n'oferim la segona part, que va des del primer Govern de Pujol fins a l'actualitat de la Catalunya del procés i de la crisi.

La dinastia Godó i el diari negoci

'La Vanguardia' va ser fundada el 1881 per **Bartolomé Godó, un empresari d'Igualada militant del Partit Liberal**. En aquells temps, els liberals es repartien el poder amb el Partit Conservador, una dinàmica estabilitzadora basada en el caciquisme que permetia dominar la política espanyola i catalana amb cert èxit. La dinastia Godó va néixer vinculada a l'establishment', amb la intenció de fundar un diari que fos eina mediàtica del Partit Liberal. Els conservadors tenien de la seva banda el 'Diario de Barcelona', el mitjà dominant a Catalunya durant tot el segle XIX. Poc després de posar en marxa 'La Vanguardia', el germà de Bartolomé, Carlos —també militant liberal—, es va sumar a l'empresa. Els dos Godó havien estat alcaldes d'Igualada i eren empresaris. El diari que havien creat no solament tenia com a objectiu defensar el Partit Liberal, sinó atacar una de les faccions internes dels liberals catalans, l'encapçalada pel polític **Rius i Taulet**, en aquell moment alcalde de Barcelona.

Els germans Godó tenien fàbriques de cànem al municipi de Sant Martí de Provençals (l'actual barri de Sant Martí a Barcelona), on els impostos eren més baixos que a la capital: Rius i Taulet proposava agregar a Barcelona els municipis perifèrics com Sant Martí i Sant Gervasi de Cassoles o les viles de Sants i de Gràcia, cosa que augmentaria els impostos per als negocis dels Godó. 'La Vanguardia' dels primers anys defensava el proteccionisme, era crítica amb el federalisme encarnat per **Pi i Margall** i va publicar articles en contra de la pena de mort. Seguia la tònica política liberal. Alhora, les seves vendes baixaven davant la competència d'altres diaris.

El diari va néixer com a braç mediàtic del Partit Liberal, però anys després va deslligar-se de la imatge partidista

L'any 1888, els Godó van decidir fer un canvi radical, que marcaria el caràcter del diari fins a l'actualitat. La primera mesura va ser treure el subtítol del diari, on s'explicitava el suport al Partit Liberal. La intenció era deslligar-se de la imatge partidista, per arribar a més lectors i augmentar les vendes. Per aconseguir-ho, els Godó van contractar com a director el periodista andalús **Modesto Sánchez Ortiz**, un home intel·ligent que va saber girar la truita i fer que el públic deixés de veure 'La Vanguardia' com un braç mediàtic del Partit Liberal. La gran aportació del nou director va ser convèncer bona part de la intel·lectualitat catalana del moment —que en molts casos havia de pluriocupar-se per sobreviure— que escrivís a 'La Vanguardia', cosa que va aportar prestigi al diari i, el més important, nous compradors. Sánchez Ortiz també va aconseguir que 'La Vanguardia' informés sobre polítics republicans o catalanistes i criticqués polítics liberals, gestos que ajudaven a treure's de sobre l'olor partidista. Ho va haver de fer barallant-se amb **els propietaris Godó, fortament espanyolistes i monàrquics**, però que —en el fons— estaven compromesos amb la nova etapa del diari com a negoci.

'La Vanguardia' d'aquells temps era un diari curiós: podia obrir [portada amb la transcripció a tota plana d'una obra de teatre](#) (en aquella època, molt popular i, per tant, beneficiós econòmicament); però, d'altra banda, era l'únic diari que s'oposava a fer crítiques taurines, un altre potent espectacle multitudinari, ja que la dona de Carlos Godó hi estava totalment en contra. 'La Vanguardia' seguiria amb aquesta tradició antitaurina, com una marca d'autoritat sentimental dels Godó per sobre del

mercat, fins a l'arribada del franquisme.

El nou director andalús de 'La Vanguardia' també va ser pioner en un àmbit que seria essencial per a l'èxit posterior del diari: **la informació internacional**. Sánchez Ortiz va enviar el primer corresponsal de guerra del diari, **Josep Boada**, a les batalles que es produïen entre tribus marroquines i l'Exèrcit espanyol, liderat per **Juan García y Margallo** —besavi del fins ara ministre d'Exteriors espanyol—, que va morir en combat.

El 1897 succeiria un fet que desembocaria en la sortida de Sánchez Ortiz del diari: Carlos Godó va morir (el seu germà Bartolomé ho havia fet tres anys abans) i el diari va quedar en mans del seu fill, **Ramón Godó**, que ràpidament va entrar en conflicte amb el director andalús. La disputa va acabar —com sempre ha passat en la història de 'La Vanguardia'— amb el propietari imposant el seu poder. Sánchez Ortiz va marxar del diari i —ironies de la història— va continuar la seva carrera com a diputat del Partit Liberal a Madrid.

La 'Història de La Vanguardia', de Gaziell, descriu Ramón Godó, el gran impulsor del diari, com un home tenebrós i anticatalanista

Ramón Godó ha estat un dels personatges catalans que més han donat per forjar llegenda, tant pel seu caràcter com per la seva obra. En l'essencial **llibre 'Història de La Vanguardia', de Gaziell** (exdirector del diari; ja en parlarem), Godó es descriu com un magnífic empresari i un home profundament tenebrós. Va convertir un petit diari de partit "en una de les empreses més sòlides i extraordinàries de Catalunya, sota l'aspecte d'una independència i una neutralitat impressionants", ens explica Gaziell, però —a la vegada— no recorda "haver conegut ningú que odiés tant com ell el catalanisme i els catalanistes". Un empresari absolutament obsessionat amb el seu negoci, que **va aconseguir el títol de comte per mediació del polític liberal Romanones** i que, quan Gaziell li va explicar que Romanones havia fet caure un Govern conservador, va proposar que 'La Vanguardia' demanés en editorial el seu afusellament. Un home obcecat amb la independència econòmica del seu diari que va començar com a diputat del Partit Liberal —en plena tradició familiar—, va ser membre del Sometent, una organització paramilitar oposada als moviments obreristes, i va militar a Unión Monárquica Nacional, principal suport polític de la dictadura de **Primo de Rivera** a Catalunya.

Per a la seva croada empresarial, Ramón Godó es va fer acompanyar de l'administrador econòmic Antonio Moreno, un exfuncionari de presons que l'ajudava a portar 'La Vanguardia' amb mà de ferro. Sota el seu poder, el diari va augmentar fortament les vendes i els ingressos per publicitat. L'objectiu principal i insubstituïble era guanyar diners. Un dels mètodes eren **les esqueles mortuòries** que encara continuen poblant 'La Vanguardia': en aquella època, [les esqueles podien arribar a ocupar tota la portada si el client pagava suficient](#) —un fet habitual, segons Gaziell, fruit de la "macabra vanitat burgesa barcelonina". Les esqueles tenien absoluta prioritat d'espai per davant de les notícies, sense cap mena de discussió.

Ramón Godó, que no volia repetir el conflicte anterior amb el director, com havia passat amb Sánchez Ortiz, va fer nomenar tres directors conjunts per dirigir el diari, utilitzant la sàvia i vella tàctica de dividir per vèncer. Entre els tres directors, qui va agafar més rellevància va ser **Miquel dels Sants Oliver, un intel·lectual catalanista** que formava part de l'Institut d'Estudis Catalans (que va haver de deixar per por de l'espanyolisme del Godó) i que complementava el seu sou com a director fent de president de l'Ateneu Barcelonès. Des de la distància pot semblar estrany que un director de 'La Vanguardia' s'hagi de pluriocupar per arribar a final de mes, però així era la mà de ferro de la propietat.

Contractant Miquel dels Sants Oliver, Godó va disparar el tret mortal a l'únic mitjà que podia fer-li competència (i que havia entrat en forta decadència), el 'Diario de Barcelona', que Dels Sants Oliver havia dirigit fins que va dimitir. Malgrat el fixatge del nou director, el nivell intel·lectual de 'La Vanguardia' anava baixant —en comparació de l'etapa de Sánchez Ortiz—, però això no va fer ressentir en cap moment les vendes, que pujaven a nivells molt elevats. La clau de l'èxit va ser **la Primera Guerra Mundial**, un conflicte del qual el públic català estava assedegat de notícies, i que va relatar un jove intel·lectual que estudiava a París quan van esclatar els enfrontaments, Agustí Calvet, i que signava els articles amb el pseudònim de '**Gaziel**'.

Les vendes es van disparar durant la Primera Guerra Mundial gràcies a les cròniques de Gaziel des de París

Les vendes es van disparar: el 1905, 'La Vanguardia' venia 24.000 exemplars diaris, mentre que el 1917, en ple conflicte, les vendes pujaven a 75.000. Aquesta era la tàctica de Godó: informació interessant per al públic, supremacia absoluta d'anuncis i d'esqueles i control rígid de la propietat. Per **Jaume Guillamet**, professor d'història del periodisme a la Universitat Pompeu Fabra (UPF), 'La Vanguardia' va ser un mitjà pioner: "És el primer diari d'empresa amb vocació industrial de Barcelona: adreçat al màxim de públic, dóna la major quantitat d'informacions i de serveis. A la vegada, evita dir —en la mesura que pot— opinions polítiques que no siguin compartides per la majoria".

La formació del diari negoci va anar acompanyada de conflictes a la redacció i a Barcelona. Un relat molt crític de 'La Vanguardia' de l'època es pot llegir a la novel·la '**Servitud**', de **Joan Puig i Ferrer**. 'La Llanterna', el diari on transcorre 'Servitud', en clara al·lusió a 'La Vanguardia' —on va treballar Puig i Ferrer—, és un cos de mediocritat intel·lectual posat al servei d'un propietari tètricament ambiciós. La novel·la acaba amb el conflicte de vagues obreres i patronals que van sacsejar la Barcelona dels anys vint i van afectar 'La Vanguardia'. En aquell context de confrontació social s'intensificarien les diferències entre Godó i Miquel dels Sants Oliver. El propietari sortiria de nou com a vencedor, ja que el director de 'La Vanguardia' tindria una trista mort, en bona part derivada —segons el que va narrar Gaziel— pel greu nivell de conflictes i de pressió al qual el tenia sotmès Ramón Godó. El propietari va decidir que, per controlar encara més la direcció del diari, en comptes de nomenar tres nous directors, en nomenaria quatre. Un d'ells —el més jove, amb 33 anys— acabaria marcant la memòria i el futur del diari, i esdevindria el director més important que ha tingut 'La Vanguardia' en tota la seva història.

Gaziel, l'home que va mirar cara a cara 'La Vanguardia'

Poc després d'aquesta etapa d'instabilitat social, el diari va haver d'enfrontar el seu primer canvi de règim. L'any 1923, el capità general de Catalunya, **Miguel Primo de Rivera**, donaria un cop d'Estat i imposaria una dictadura militar. 'La Vanguardia', com bona part de l'empresariat català, se sumaria al cop i trauria un [editorial donant-li suport](#). Fins i tot, ja a finals de la dictadura, Primo de Rivera publicaria tres articles a 'La Vanguardia' i el diari el qualificaria d'articulista "col·laborador". Malgrat aquest suport, el principal diari català no es deslliuraria de la censura en diverses ocasions.

En aquest context, **Gaziel —el més jove dels directors— va anar agafant preponderància** entre els seus companys de càrrec. "Va haver-hi un estira-i-arrotonsa entre l'editor i el director respecte a com tractar el catalanisme. En qüestions com el republicanisme o l'obrerisme podien estar més d'acord", explica **Manuel Llanas, autor de la millor biografia sobre Gaziel**, encara que recorda "que alguns sectors catalanistes van acusar Gaziel de botifler".

Una de les polèmiques més interessants de l'època van ser les cartes que **Eugeni Xammar i Josep Pla** van escriure des d'Alemanya a 'La Veu de Catalunya', on criticaven 'La Vanguardia', Godó i Miquel dels Sants Oliver. **Jordi Amat, columnista de 'La Vanguardia'** especialitzat en història i política catalana, té una tesi sobre aquest enfrontament: "Hi ha una imatge negativa del diari com a 'bèstia negra del catalanisme', basada —d'una banda— en el comportament de la redacció i de l'editor, com es veu a 'Servitud', i —de l'altra— en les cartes de Xammar i de Pla en les quals, entenc, impugnen el cànon de la tradició periodística catalana que Gaziell ha construït, fent un atac al seu mestre, Miquel dels Sants Oliver. Xammar i Pla, que en aquell moment són nacionalistes radicals, construeixen una imatge de 'La Vanguardia' com el cavall de Troia de l'espanyolisme a Catalunya. Quan neguen la condició de catalanista a Gaziell, crec que estan fent una trampa monumental".

Les polèmiques sobre el catalanisme del diari tenen un punt àlgid en la campanya de Xammar i de Pla contra el diari als anys vint

Una visió crítica que encara es manté, però que, en canvi, no posa Gaziell en el seu focus, ja que se'l considera plenament catalanista, sobretot pels seus escrits de postguerra. El mateix Pla que havia criticat Gaziell forjarà amistat amb ell i serà un dels causants que escrigui 'Història de La Vanguardia'. En aquest llibre, **Gaziell reivindicarà el seu intent de fer periodisme catalanista en castellà** —per arribar al gran públic— i ser l'únic que es va atrevir a endinsar-se en "la gran fortalesa barcelonina" per tal d'intentar, a través de les seves pàgines, "catalanitzar Catalunya". Un projecte excepcional on un director de 'La Vanguardia' volia anar més enllà del que manés el propietari i dirigir —a través d'un treball lent i soterrat— realment 'La Vanguardia'. Les intencions es veurien frustrades per un futur molt fosc, que va esborrar Gaziell de les pàgines del diari que havia dirigit.

Mentre es produïen aquestes polèmiques sobre el caràcter catalanista del diari, aquest augmentava les vendes. El 1931 es tornava a trastocar l'ecosistema polític amb la proclamació de la **Segona República**. 'La Vanguardia' havia d'escollir per quina banda prendre partit. Va tardar cinc setmanes a treure un editorial en què mostrava la seva postura. "La propietat del diari no era republicana i va acceptar la República. No va conspirar contra ella, un fet molt important. Altres diaris monàrquics sí ho van fer", explica **Enric Juliana, director adjunt i delegat a Madrid de 'La Vanguardia'**.

Juliana creu que en les etapes històriques més convulses la gent ha confiat més en 'La Vanguardia' i, per tant, l'ha comprat més. En el cas de la República, els números li donen la raó: del 1929 al 1934, les vendes van augmentar un 50%. Una de les claus és, segons Juliana, **la teoria dels diaris mirall i dels diaris reflector, inventada per Gaziell**. Els primers, els diaris mirall, solen ser els comercials. Intenten captar el sentir general del públic per fer un producte al seu gust, sense dir-li què ha de fer. Els reflectors —d'altra banda— eren els diaris associats a un partit, que anaven per davant de la societat fent de far polític i predicant els valors amb els quals estaven compromesos. No és tan fàcil plantejar-ho en blanc i negre: un diari mirall pot semblar més independent, però alhora més cínic i interessat; un reflector, més coherent amb els valors que defensa, però alhora més doctrinari.

Òbviament, Gaziell autoproclamava 'La Vanguardia' com a diari mirall. Per Juliana, això ha permès guanyar la confiança del públic en etapes convulses com la Segona República: "En aquests moments, la gent es refia de 'La Vanguardia', i ho fan persones que no tenen una relació passional amb el diari. Hi ha molt poca gent que militi a 'La Vanguardia', no està feta per a això. La relació de la majoria dels lectors amb el diari és de confiança freda, possiblement l'única que pot durar molt de temps. Si 'La Vanguardia' hagués volgut donar ordres, no hauria durat 135 anys, i menys en una

ciutat com Barcelona”.

“Hi ha poca gent que militi a ‘La Vanguardia’. La relació de la majoria dels lectors amb el diari és de confiança freda”, diu Enric Juliana

‘La Vanguardia’ havia acceptat la República, però seria molt crítica amb els governs republicans. En aquest context, Ramón Godó —amb el qual Gaziel havia aconseguit un equilibri d’interessos i d’egos— va morir. Carlos Godó, el seu fill, va heretar el diari. El nou propietari va posar Gaziel com a director únic i —segons Llanas, biògraf de Gaziel— aquest “va tenir molta llibertat, ja que el nou Godó no manava gaire i Gaziel s’havia guanyat la confiança del gestor econòmic, Moreno (el de les esqueles a tota plana)”. **Carlos Godó va estar afiliat, com el seu pare, a Unión Monárquica i també —segons es va saber per arxius franquistes— a Renovación Española, el partit monàrquic de Calvo Sotelo.** Renovación Española va tenir vincles amb la Falange i amb la Unión Militar Española, una associació clandestina de militars que va sumar-se al cop d’Estat del 36.

Durant la República, Gaziel va haver d’enfrontar-se amb el nou Godó, que volia fer fora col·laboradors republicans del diari. En les eleccions del 36, el propietari va pressionar per fer un editorial a favor del Front d’Ordre (el de partits de dretes, oposat al Front Popular); però, malgrat això, Gaziel va acabar escrivint un editorial sense decantar-se, on demanava que la gent votés el millor per a Catalunya. Posteriorment, Gaziel afirmaria, en un article, que veia lluny la possibilitat d’una dictadura a Espanya, malgrat que li feia més por una “possible dictadura roja” que una “possible dictadura blanca”. La història no li donaria la raó.

Anys després, ja durant el franquisme, explicaria al llibre ‘Meditacions en el desert’ el perquè del seu escepticisme sobre el règim republicà: “Espanya castellana i República democràtica són coses radicalment incompatibles. Ho són exactament igual que Monarquia absoluta i Catalunya lliure. I, així com Catalunya fou oprimida mentre hi hagué monarquia, també l’Espanya castellana no parará fins a fer caure la República democràtica”, opinava Gaziel.

Guerra Civil: Godó es passa al bàndol colpista

Al juliol del 36 es produïa el cop d’Estat feixista, esclatava la Guerra Civil i Barcelona quedava en zona republicana. **Carlos Godó va marxar ràpidament a Gènova, a la Itàlia de Mussolini.** Mesos més tard s’instal·laria a Sant Sebastià, ciutat franquista on vivien molts catalans rics que s’havien passat al bàndol colpista. Mentrestant, a Barcelona, els partits d’esquerres anaven decomissant els diaris tradicionals i creant òrgans de propaganda.

En l’etapa inicial de la guerra, ‘La Vanguardia’ va evitar que el comitè d’algun partit en prenguéss el control, adaptant-se a la línia governamental republicana però conservant certa vocació informativa. Era el primer cop (i ha estat l’únic) que el diari funcionava sense un Godó al càrrec, i la màquina periodística va seguir en marxa. Just iniciada la guerra, Gaziel va intentar trucar al propietari, que havia marxat del país sense avisar, però no en va rebre resposta. Poc després, autoritats de la Generalitat van avisar-lo del perill que corria si continuava vivint a Barcelona. Gaziel va marxar a París. Va temptejar si podia anar a la zona franquista, però el van avisar que —si ho feia— acabaria afusellat. Així va acabar la carrera del director més important que ha tingut ‘La Vanguardia’: **a l’exili francès i amb el sentiment d’haver estat traït i abandonat per Carlos Godó.** El conflicte entre el propietari i el director no acabaria aquí.

Durant la Guerra Civil, ‘La Vanguardia’ s’adaptaria al clima propagandístic de guerra i estaria fortament controlada pel Govern republicà, sobretot en els últims anys del conflicte. El diari va patir

diverses modificacions estètiques. Va desaparèixer de la portada el nom dels propietaris fundadors i, en el seu lloc, es va posar el lema “Al servicio de la democracia”. Les característiques esqueles de ‘La Vanguardia’ continuaven apareixent, però ara sense la creu cristiana. Algunes d’aquestes esqueles pertanyien a persones executades pel bàndol republicà, però s’hi amagava la causa de la mort ([com en aquest cas](#), on sembla estrany que el pare i el fill Fornells, militants de la Lliga Regionalista, haguessin mort alhora per causes naturals). De tant en tant apareixien parts del diari en blanc per efecte de la censura i, en els últims anys de la guerra, cada cop apareixien més russos a les seves pàgines. ‘La Vanguardia’ també havia de servir per donar certs ànims i tranquil·litat a la població, com es pot veure en portades com la que reproduïm, on surten noies en banyador gaudint de la platja, i es compara la situació de Barcelona amb la calma tropical de Palm Beach i de Miami.

Durant la guerra, ‘La Vanguardia’ tindria diversos directors i —el més interessant— **la primera i única directora en tota la seva història, María Luz Morales**. Venia de la secció de moda i va durar sis mesos a la direcció. Va demanar que el seu càrrec fos temporal i no haver de prendre decisions sobre la línia política del diari. La nova directora va ser proposada per Antonio Martínez Tomás —un dels personatges més sinistres de la història de ‘La Vanguardia’— i ella va acceptar el càrrec aconsellada pels seus amics, que la van advertir de possibles represàlies si s’hi negava. Martínez Tomás, el mateix que l’havia forçat a ser al capdavant del diari, fugiria al bàndol colpista —on escriuria articles catalanòfobs i antisemites— i seria l’acusador de Morales en els judicis contra periodistes d’inicis del franquisme. També ho seria d’altres treballadors de ‘La Vanguardia’, entre els quals, el seu exdirector, Gaziell.

‘La Vanguardia Española’ i el franquisme

A l’abril del 1939 finalitzava la guerra i Franco s’instaurava al poder. Dos mesos abans, amb Barcelona conquerida per les tropes franquistes, els periodistes **Manuel Aznar** (avi de l’expresident del Govern espanyol) i **Josep Pla** es posaven al capdavant de ‘La Vanguardia’. Carlos Godó tornaria al diari i recuperaria la seva propietat, però es trobaria amb dos directors que ell no havia escollit. **Franco continuaria nomenant els directors de ‘La Vanguardia’ fins a finals dels anys seixanta**. El diari va canviar el seu nom tradicional per ‘La Vanguardia Española’. El nombre de periòdics de Barcelona es va reduir a més de la meitat i tots es van sotmetre a una forta censura i control governamental. Diversos periodistes de ‘La Vanguardia’ van patir consells de guerra i alguns van ser executats, com **Francisco Carrasco de la Rubia**, o expulsats del cos periodístic, com Mario Verdaguer o la ja esmentada María Luz Morales.

A la vegada, un conflicte més soterrat es produïa entre Carlos Godó i Gaziell. Les autoritats franquistes van obrir un expedient molt dur en contra de l’exdirector de ‘La Vanguardia’ i la postura del diari durant la República. Al document hi havia moltes informacions en detall, segurament facilitades per gent interna al diari. Gaziell, per fer revertir aquesta situació, que el posava en perill, va entregar el seu contracte com a director —que havia firmat amb Carlos Godó— a les autoritats franquistes. Al document posava que “la marcha política del periódico irá de acuerdo con las ideas del Propietario”.

La mirada llavors es va girar cap a Carlos Godó, al qual també se li va obrir un expedient. El propietari va fer tot el possible per situar com a responsable Gaziell i —amb l’ajuda del seu advocat i de Martínez Tomás, el periodista que ja havia acusat María Luz Morales— va declarar contra l’antic director. Va titllar-lo d’esquerranós i va assegurar que tenia pensat destituir-lo. Finalment, cap dels expedients —ni el de Godó ni el de Gaziell— va acabar malament. Però **la figura de Gaziell desapareixeria del diari fins a la mort de Carlos Godó**. “Fins al 1988, Gaziell va estar absolutament vetat a ‘La Vanguardia’”. Vaig parlar amb periodistes que portaven treballant des dels anys quaranta i em van dir que el veto era manat i totalment explícit. Si es mira ‘La Vanguardia’ des

de la Guerra Civil fins a la mort del propietari, no se'l veurà anomenat ni un sol cop", explica Manuel Llanas. El diari no es va poder reconciliar amb el seu director més important fins al 1988, quan es va celebrar al Col·legi de Periodistes una exposició sobre Gaziell en la qual van participar el propietari i el director del moment, Javier Godó i Joan Tapia. Haurien de passar 50 anys per recuperar la memòria.

Carlos Godó va militar a la Falange Española i va ser procurador per designació directa a les Corts franquistes

El diari havia d'enfrontar un nou canvi de règim, potser el més dur amb el qual s'havia topat, i també ho va haver de fer el seu propietari. **Carlos Godó va militar a la Falange Española i va ser procurador per designació directa a les Corts franquistes.** Hi ha certa discussió sobre si va acceptar aquests càrrecs de manera grata o pressionat pel context, on portar la contrària al règim podia tenir conseqüències nefastes. Jaume Guillamet, professor d'història del periodisme a la UPF, creu que el propietari de 'La Vanguardia' era franquista: "Carlos Godó està agraït al franquisme perquè l'ha salvat durant la Guerra Civil. És un editor franquista, propietari del principal diari espanyol durant la dictadura. Si vols saber l'opinió de Godó, mira 'La Vanguardia' del 21 de novembre del 1975, on hi ha [un article firmat d'agraïment a Franco](#). És significatiu que, un cop mort, quan no tenia cap necessitat de fer-ho, faci un article com aquest".

Més enllà de les orientacions polítiques del propietari, una polèmica que arrossega 'La Vanguardia' és la seva acceptació del règim franquista. Per a alguns, una necessitat de supervivència i, per a altres, una actuació interessada. D'una manera o d'una altra, encaixa amb l'ADN de 'La Vanguardia', que li ha permès sobreviure fins a l'actualitat. A 'Història de La Vanguardia', Gaziell enuncia els dos pilars fonamentals del diari: "Acatament automàtic de les institucions triomfants" i "defensa, sense discussió possible, de l'ordre establert". Per **Lluís Foix, exdirector i actual columnista de 'La Vanguardia'**, la capacitat d'adaptació del diari no solament explica l'etapa franquista, sinó també la republicana o l'actual: "La Vanguardia és un diari que no s'enfronta a les situacions, sinó que va seguint el curs de la història. No ha fet caure governs ni s'ha posat davant de revolucions, sinó que s'ha emmirallat en la societat catalana: ha estat franquista quan la majoria de la societat catalana era franquista sociològicament, ha estat autonomista quan la societat catalana ho era... 'La Vanguardia' no ha tingut pensament? Sí, ha tingut pensament de perdurar".

Per Jordi Amat, columnista del diari, l'adaptació de 'La Vanguardia' té relació amb les actituds habituals de les classes mitjanes catalanes: "És un diari que dóna suport al sistema en el qual està funcionant. Si percep que aquest entra en perill, 'La Vanguardia' sap recol·locar-se amb intel·ligència. Vol que el sistema segueixi funcionant i, si aquest entra en crisi —per motius externs o interns—, el diari farà una aposta estabilitzadora, no pas reaccionària, perquè el sistema segueixi funcionant. Crec que és un comportament paradigmàtic de les classes mitjanes, buscar mecanismes d'estabilització social".

"'La Vanguardia' és un diari que no s'enfronta a les situacions, sinó que va seguint el curs de la història", reflexiona Lluís Foix

'La Vanguardia' superaria l'etapa franquista amb èxit, arribaria a la Transició amb una imatge prou deslligada del passat i seguiria com a nucli mediàtic de Catalunya. Per arribar aquí, hauria de passar etapes fosques, en què la llibertat només s'escapava per petites esquerdes.

Galinsoga: “Todos los catalanes son...”

‘La Vanguardia’ sota el franquisme va començar amb la direcció d’Aznar i de Pla, que —encara que supeditats al règim— intentaven mantenir un to periodístic. Van dirigir el diari dos mesos. El ministre de Governació i cunyat de Franco, Ramón Serrano Suñer, va nomenar com a nou director el periodista de l’‘Abc’ de Sevilla **Luis de Galinsoga**. Es diu que la recomanació de Galinsoga com a director de ‘La Vanguardia’ va venir de **Juan Ignacio Luca de Tena**, en aquell moment director de l’‘Abc’ de Madrid, espantat que un Galinsoga molt benvist pel règim pogués acabar substituint-lo en el càrrec. El nou director de ‘La Vanguardia’ va ser un personatge histriònic i propagandístic, símbol de la imatge més negativa amb la qual es pot associar el diari. Ha estat el director de ‘La Vanguardia’ que més temps ha estat al càrrec, 21 anys. Tenia un caràcter anticatalà —que va acabar suposant la seva derrota— mesclat amb una retòrica franquista, messiànica i cursi.

Nèstor Luján, antic director de la revista ‘Destino’, va definir l’escriptura galinsoguiana com “de calçotets llargs, una grotesca literatura d’estar per casa”. Segons el llibre de Lluís Foix ‘Aquella porta giratòria’, de tant en tant Galinsoga es posava a cridar enmig de la redacció: “¡Estoy en territorio conquistado!”. Durant el seu mandat, ‘La Vanguardia’ s’omplia de portades clarament feixistes, d’anuncis de productes per matar insectes —revelant indirectament l’ambient de postguerra— i de crítiques taurines, cosa que trencava la tradició familiar en homenatge als Godó fundadors.

Galinsoga és el director que més temps ha estat al càrrec, 21 anys. Tenia un caràcter anticatalà i retòrica franquista

A grans trets, la redacció de ‘La Vanguardia’ era grisa i supeditada. Alguns dels redactors eren a la vegada funcionaris municipals, ja que havien de combinar treballs per aconseguir un salari bàsic. Malgrat això, hi havia col·laboradors de nivell, com **Eugeni d’Ors, Agustín de Foxá, César González Ruano o Josep Maria de Sagarra**. Segons Guillamet, ‘La Vanguardia’ podia tenir una actitud profranquista, però seguia treballant de manera similar: “En l’etapa de Galinsoga, ‘La Vanguardia’ funcionava com sempre, és a dir, com una màquina. Quan hi arriba el nou director, l’única cosa que fa —i ja és molt— és accentuar l’acatament i l’obediència al règim del moment, amb l’elogi i l’exaltació permanent. ‘La Vanguardia’ és una gran màquina informativa, molt ben engreixada, amb unes rutines establertes des del 1888 que funcionaran durant la Guerra Civil i durant el franquisme. Galinsoga només hi ha de posar el ‘segell franquista’; el diari ja va sol”.

Segons l’opinió de Jordi Amat, cal entendre ‘La Vanguardia’ en relació amb els altres mitjans espanyols, i comparar-la —per exemple— amb el diari ‘Abc’: “L’etapa de Galinsoga era dolenta, però quin diari era millor? No podem perdre de vista quin era el context de repressió de llibertats: ‘La Vanguardia’ és sinistra en la mesura que també ho era la resta de premsa del moment; no podia ser-ho d’una altra manera. Al llibre ‘Conversaciones con Franco’ es pot veure com, fins i tot, **a Franco el molestava el nivell de fanatisme de Galinsoga**. Godó es mor de ganes de treure-se’l de sobre i no pot, perquè és el preu que ha pagat per conservar la propietat del diari”.

En aquell context de pensament únic, ‘La Vanguardia’ va exercir una certa dissidència a través d’una de les seccions més populars del diari: Internacional. Durant la Segona Guerra Mundial, ‘La Vanguardia’ va ser l’únic diari espanyol que tenia un **corresponsal a Londres informant des del punt de vista dels aliats, el gallec Augusto Assía**. El cas d’Assía és força interessant, ja que mantenia amistat tant amb Godó com amb Gaziol, i —malgrat haver-se passat al bàndol franquista durant la Guerra Civil— tenia una mentalitat probritànica. Havia estat expulsat d’Alemanya pel Govern nazi l’any 1933, quan hi treballava com a corresponsal. En un context de propaganda

franquista a favor de les forces de l'Eix, oferir una visió alternativa ja es podia considerar una certa victòria. La direcció d'Internacional estava a càrrec de **Santiago Nadal**, un monàrquic joanista que també aportava punts de vista propers als aliats. Cal dir, però, que la majoria de notícies del diari eren clarament a favor de les forces de l'Eix.

El periodista **Josep Maria Huertas Claveria**, autor del complet i crític llibre '**Una història de La Vanguardia**', va investigar sobre el tema i va arribar a la conclusió que hi havia un cert mite respecte a l'aliadofília de 'La Vanguardia'. En general, hi abundaven les portades dedicades a [Hitler](#) o les [cròniques propagandístiques a favor de l'Eix](#), entre les quals alguna del mateix Galinsoga. La situació va ser, més aviat, que hi havia dos periodistes, Assía i Nadal, que van fer de contrapunt a la postura pro Alemanya del diari i, encara més destacat, van ser els únics que s'hi van atrevir en tot el panorama de la premsa espanyola. Durant tota la dictadura, la secció d'Internacional seria la que s'aniria liberalitzant amb més rapidesa i, a la vegada, continuaria sent un focus d'atracció per als lectors. "Durant la dictadura, els diaris, o eren franquistes, o no existien. Només hi havia una mica de llibertat en política internacional. Durant la guerra, Assía era un clar aliadofil i Carlos Godó, a qui li agradava jugar al golf i viatjar a Londres, era probritànic de costums. Durant els anys de Santiago Nadal, la secció d'Internacional era una lliçó de democràcia, on Assía —per exemple— parlava de com funcionava la República Federal Alemanya. Això va fer que 'La Vanguardia' es guanyés el respecte de la classe mitjana catalana, fins i tot durant el franquisme", explica **Joan Tapia**, antic director de '**La Vanguardia**'. Per Enric Juliana, la secció d'Internacional és una de les principals causes de pervivència del diari: "Durant molts anys, 'La Vanguardia' va ser l'única finestra al món que tenia la societat catalana. Això va ajudar molt el diari, perquè li ha donat una identitat i personalitat molt forta d'obertura al món, cosa que l'ha ajudat a superar etapes històriques molt diverses i, algunes, molt complicades".

"Durant la dictadura, els diaris, o eren franquistes, o no existien. Només hi havia una mica de llibertat a Internacional", matisa Joan Tapia

La direcció de Galinsoga va durar fins al 1960, portada rere portada d'elogi desmesurat al dictador. Corria la veu que el director de 'La Vanguardia' desitjava ser ministre del règim i havia de guanyar punts. Els seus somnis humits van ser guillotinat un diumenge de 1959, a causa del seu histrionisme anticatalà que tant l'havia ajudat, però que ara es giraria en contra seu. Galinsoga va assistir a una missa de la **parròquia de Sant Ildefons a Barcelona** on —ell no ho sabia— el capellà feia el sermó en català. Galinsoga es va indignar i va anar a queixar-se al sagristà. Aquest li va dir que, si no entenia el català, podia anar a qualsevol altra sessió, ja que la resta es feien en castellà. Galinsoga, enfadat, va dir: "Pues diga a ese señor y a todos sus feligreses que son una mierda". Va llençar la seva targeta de visita —on hi havia escrit el seu nom— i va advertir el sagristà: "No sabe usted con quién está hablando". Aquest va fer fora de la sagristia Galinsoga, que anava repetint sense parar la frase "**Todos los catalanes son una mierda**", un lema que sentenciaria la seva etapa al capdavant del diari —en aquell moment— més important d'Espanya.

Al cap d'uns quants dies, als cercles catalanistes clandestins va començar a córrer la notícia sobre el comportament i la frase lapidària de Galinsoga. Es difonien fullets on s'explicava l'incident, es van promoure estripades públiques d'exemplars de 'La Vanguardia' i es va fer una crida de boicot als anunciants. Darrere de bona part d'aquesta estratègia hi havia un jove catalanista de 30 anys, que anys després tornaria a tenir conflictes amb el diari, anomenat **Jordi Pujol i Soley**. La campanya va tenir èxit, i va haver-hi una forta baixada de subscripcions i de publicitat. Un escamot catalanista va trencar els vidres de la planta baixa del diari. Carlos Godó es va començar a preocupar. Galinsoga va publicar un article on deia que tot era part d'una conspiració, però no va servir de res. El propietari va demanar ajuda al consell de ministres de Franco, que —finalment— va decidir que Galinsoga

havia de dimitir. El diari tornaria en mans d'un antic conegut, **Manuel Aznar**.

Manuel Aznar, el 'pacificador'

El —novament— director de 'La Vanguardia' tenia com a objectiu pacificar el diari i trencar amb la imatge anticatalana de Galinsoga. Aznar era un periodista particular, que va militar al separatisme basc, al republicanisme, al liberalisme d'Ortega y Gasset, a la Falange i al conservadorisme franquista. El seu primer gest simbòlic cap al catalanisme moderat va ser una [portada on es llegia un elogi en vers sobre la terra catalana del metge humanista Gregorio Marañón](#), amb diverses fotos de paisatges locals, entre els quals, el monestir de Montserrat. Aznar també va nomenar com a subdirector **Horacio Sáenz Guerrero —més conegut, simplement, com 'Horacio'—**, un home que tindria un paper essencial en el pas de 'La Vanguardia' de la dictadura a la democràcia.

El nou director també va intentar **seduir Josep Pla** —enemistat amb Galinsoga, que havia vetat l'aparició de Pla a les pàgines del diari— perquè tornés a 'La Vanguardia'. En un dinar, Aznar —utilitzant el ressentiment que Pla tenia contra Galinsoga— li va deixar anar una frase magnífica: "Querido Pla, la venganza es aún mejor que la butifarra". L'escriptor empordanès no acceptaria i, anys després, escriuria un dels seus "Homenots" sobre la figura de Ramón Godó, molt crític amb 'La Vanguardia' i els propietaris. Ho faria amb l'ajuda d'un vell amic exiliat del món periodístic: Gaziell. Les últimes paraules de l'«Homenot» ressonen com un eco, per a molts, tan antic però tan vigent: "El català, que com a grup no té pàtria, ha trobat el diari exacte, purament comercial i sense pàtria: és 'La Vanguardia'".

Josep Pla va escriure: "El català, que com a grup no té pàtria, ha trobat el diari exacte, purament comercial i sense pàtria: és 'La Vanguardia'".

Aznar va estar tres anys al capdavant del diari, càrrec que combinava amb d'altres de caràcter diplomàtic. Qui realment portava la gestió de 'La Vanguardia' era el seu subdirector, Horacio. Malgrat la recuperació de certa imatge davant dels catalanistes, la censura, les consignes franquistes i el propagandisme exacerbat continuaven, encara que a nivells menors respecte a l'etapa de Galinsoga. Aquells anys, d'altra banda, van ser tristos per a la família Godó. Enrique Godó, fill mitjà de Carlos, va morir atropellat mentre pujava a Montserrat amb uns amics. Quatre anys després, el fill gran de la família, Carlos, moriria en un accident d'avió quan anava a visitar la seva nòvia. El fill petit, Javier Godó, que no tenia previst dedicar-se al diari familiar, va ser l'hereu destinat a portar 'La Vanguardia', ja que el seu únic germà viu, Juan Pablo, patia una discapacitat.

El 1963, Aznar va deixar el seu càrrec com a director —encara que seguiria vinculat a La Vanguardia— per fer d'ambaixador espanyol al Marroc. El va substituir un altre diplomàtic, en aquest cas l'assignat a Lisboa: **Xavier de Echarri**. El nou director de 'La Vanguardia' era un exfangista que tendia a posicions liberals. Durant la seva etapa va haver-hi una certa relaxació de llibertats dintre de la redacció. En una entrevista amb **Salvador Pániker** l'any 1966, va dir: "La censura es una situación de guerra. Cuando llevamos 25 años de paz, la censura tiene que desaparecer".

Malgrat que Echarri era el director, s'encarregava més aviat dels editorials i de les relacions externes: el subdirector Horacio era l'encarregat real de portar el diari. L'etapa d'Echarri al capdavant del diari va acabar de manera brusca una nit d'hivern de 1969, en un sopar al restaurant de luxe El Reno. El director de 'La Vanguardia', gran gourmet, es va ennuegar —alguns diuen que amb un filet i, d'altres, amb un os de pollastre— i va morir. En aquells anys s'havia relaxat la censura, i Carlos Godó va voler nomenar el seu propi director de 'La Vanguardia', després de no

haver-ho pogut fer des de la Guerra Civil. L'home escollit va ser el, fins en aquell moment, subdirector del diari, Horacio Sáenz Guerrero.

Horacio Sáenz Guerrero, el liberal espantat

Horacio portava temps a 'La Vanguardia' i sabia com dirigir-la. Era un home de La Rioja que vivia des de feia anys a Catalunya. Parlava català amb soltesa i **va introduir al diari seccions enfocades a la cultura pròpia, com una de llibres en català**. Va ser l'home essencial en el pas del diari de la dictadura a la democràcia. "Horacio era un liberal espantat. Sabia que no havia de fer oposició al règim, perquè, si no, li tallarien el cap, però alhora havia de ser tan liberal com fos possible per sintonitzar amb la societat catalana, perquè, si no, els nous diaris li agafarien el mercat. Jugava a un equilibri inestable. Horacio era un home amb por: de tant en tant trucaven a Godó perquè el fes fora», explica Joan Tapia, antic director de 'La Vanguardia'.

Per Jordi Amat, Horacio hi té un paper molt important: "Introdueix novetats molt significatives perquè el diari torni a ser el mirall on els lectors es puguin veure reconeguts. Pot ser que això creï tensions amb la propietat, però fa que el diari evolucioni d'una manera que el situarà molt bé (en l'ecosistema mediàtic). Fitxar **Baltasar Porcel** és un gran encert, ja que s'havia convertit en la veu jove de referència, o **José Luis López Aranguren**, l'intel·lectual de referència de la cultura democràtica no rupturista. A 'La Vanguardia' hi escriuen gent com **Joan Fuster, Josep Ferrater Mora o Albert Manent**, que havia participat en l'operació contra Galinsoga. En la secció d'opinió —sobretot— hi ha una aposta clarament liberalitzadora, excepcional respecte a la resta de diaris importants espanyols".

Quan mor Franco, hi ha alguns estira-i-arroses entre Horacio i Godó per deixar espai a catalanistes i comunistes al diari

Malgrat aquesta obertura, seguia existint censura en temes com les vagues obreres i estudiantils, que augmentaven en aquells anys decisius. El to del diari, com sempre, havia de ser "moderat". En el moment de la mort de Franco, Jaume Guillamet creu que és clau comparar el que va fer l'"Abc" i el que va fer 'La Vanguardia', i com la seva actitud ha marcat la percepció que ara tenim d'aquests dos diaris: "Quan mor Franco, l'"Abc" —que era monàrquic— es torna franquista, defensa Carlos Arias Navarro, és a dir, la continuïtat de les institucions; 'La Vanguardia' no ho fa, sinó que molt discretament marca distàncies amb Arias i dona suport a **Adolfo Suárez** —cosa que l'"Abc" fa a mitges. A més, des del primer dia comença a parlar de catalanisme. Fa una transició que, dintre del que és 'La Vanguardia', sembla bastant apropiada".

Un cop mort el dictador, 'La Vanguardia' va haver d'enfrontar nous problemes, derivats de l'explosió de llibertats del moment. D'una banda, va haver-hi alguns estira-i-arroses entre Horacio i Godó per deixar espai a catalanistes i comunistes dintre del diari. Van ser anys en què es van començar a tractar els 11 de setembre amb [editorials a favor del catalanisme](#), i on van aparèixer articles que criticaven directament el franquisme. A l'agost de 1978, el diari va treure l'adjectiu "Espanola" del títol de 'La Vanguardia'.

Aquesta eclosió de llibertats va fer aparèixer nous diaris ('El País', 'El Periódico', l'"Avui" o comarcals com 'El Punt') que feien la competència i treien mercat a 'La Vanguardia'. Del 1976 al 1980, la tirada de 'La Vanguardia' va baixar un 11%. Javier Godó va demanar més obertura informativa al seu pare, per no quedar enrere respecte a la resta de la premsa. En aquells anys, el jove diari 'El País' va superar 'La Vanguardia' com el diari més difós a Espanya. El fill Godó anava agafant cada cop més poder a l'empresa familiar, i hi volia fer canvis tecnològics i de plantilla. El 1982 va escollir un home

de la seva confiança, **Lluís Foix**, per fer aquesta modernització. Seria el primer director que nomenaria l'actual propietari de la nissaga Godó.

(Aquest reportatge continua amb la segona part, [“La columna i el poder: una història crítica de ‘La Vanguardia’ \(i 2\)”](#), del mateix periodista Javier Borràs Arumí, sobre la història de 1980 a l'actualitat)